

Adrian Uljasz

Uniwersytet Rzeszowski

<https://orcid.org/0000-0003-3831-4585>

**Film Wandy Jakubowskiej i Igora Newerlego
Król Maciuś I (1957) –
recepca medialna i przesłanie ideowo-wychowawcze**

**Wanda Jakubowska and Igor Newerly's Film *King Matthew I* (1957):
Media Reception and Ideological and Educational Message**

Abstract: In his article, Adrian Uljasz discusses media reception and the ideological and educational message of the adaptation of Janusz Korczak's novel *King Matt the First*, the film *King Matthew I* (directed by Wanda Jakubowska, screenplay by Wanda Jakubowska and Igor Newerly) (1957). Uljasz addresses the means of artistic expression on which the authors based the educational message of this film. By media reception Uljasz understands the reception of Jakubowska and Newerly's works in the media, from traditional printed works to the contemporary metamedium, the Internet. This research topic has gained in importance due to the anniversaries related to Korczak and Newerly. In 2022, eighty years had passed since the deaths of Korczak and his pupils and employees from the Jewish orphanage in Warsaw (1942). 1987 saw the death of Igor Newerly, educator and writer, co-author of the script for Jakubowska's adaptation and Korczak's close associate from the Warsaw orphanage. The film can be regarded in terms of transference of the views of these two writers-educators.

Keywords: Janusz Korczak, Igor Newerly, Wanda Jakubowska, the film *King Matthew I*

Wprowadzenie

W 2022 roku mija osiemdziesiąta rocznica śmierci pedagoga i pisarza Janusza Korczaka (właśc. Henryka Goldszmita) (1878/1879–1942)¹ oraz jego wychowanków i pracowników żydowskiego domu dziecka w Warszawie. Najbardziej znanymi dziełami Korczaka jako prozaika są powieść dla dzieci *Król Maciuś Pierwszy* i jej kontynuacja – *Król Maciuś na wyspie bezludnej*. Pierwodruk książkowy *Króla Maciusia Pierwszego* ukazał się w 1922 roku (z datą 1923), a pierwsze wydanie drugiej z wymienionych książek zostało ogłoszone drukiem w 1923 roku². Piętnaście lat po śmierci autora, w 1957 roku, powstała adaptacja filmowa pierwszej części utworu – barwny film Wandy Jakubowskiej *Król Maciuś I*, wprowadzony do dystrybucji w następnym, 1958 roku. W 2022 roku przypada sześćdziesiąta piąta rocznica produkcji. Scenariusz został napisany wspólnie przez reżyser Wandę Jakubowską i dawnego bliskiego współpracownika Korczaka z sierocińca w Warszawie – pedagoga i prozaika Igora Newerlego³ (1903–1987). Rolę tytułową zagrał aktor dziecięcy, późniejszy zawodowy artysta teatralny i filmowy Juliusz Wyrzykowski (1946–2002).

Tematem artykułu jest recepcja medialna filmu *Król Maciuś I* oraz jego ponadczasowe przesłanie ideowo-wychowawcze. Zasygnalizowana zostanie też kwestia środków artystycznego wyrazu, zastosowanych przez twórców do stworzenia przekazu wychowawczego w omawianym filmie dla dzieci. Przez recepcję medialną w tekście rozumiany jest odbiór dzieła Jakubowskiej i Newerlego w mediach – od tradycyjnych, drukowanych po współczesne metamedium – Internet. Tematowi badawczemu przydają dodatkowego znaczenia wskazane rocznice, szczególnie te związane z Korczakiem i Newerlym. Film można uznać za przekaz poglądów dwóch pedagogów-pisarzy.

¹ A. Polakowska: *Korczak Janusz 1878 (1879?)–1942*. W: *Dawni pisarze polscy od początków piśmiennictwa do Młodej Polski. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny*. Red. W. Albrecht-Szymanowska, R. Loth, J. Maciejewski. T. 2: *I–Me*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2001, s. 193. Zob. też biografia Janusza Korczaka: J. Olczak-Ronikier: *Korczak. Próba biografii*. Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2011.

² A. Polakowska: *Korczak Janusz 1878 (1879?)–1942...*, s. 194; W. Falkowska: *Kalendarz życia, działalności i twórczości Janusza Korczaka*. Nasza Księgarnia, Warszawa 1989, s. 196–199, 202–203.

³ *Król Maciuś I*. Film Polski.pl – Internetowa Baza Filmu Polskiego. <https://filmpolski.pl/fp/index.php?film=122369> [dostęp: 14.10.2022]. Zob. też H. Opoczyńska: *Filmografia*. W: *Historia filmu polskiego*. T. 4: 1957–1961. Red. J. Toeplitz. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1980, s. 428–429 (opis filmu *Król Maciuś I* z 1957 r.).

Recepcja prasowa

Adaptacja powieści Korczaka powstała w Zespole Filmowym „Start”. Wzbudzała zainteresowanie polskiej prasy już w czasie produkcji i montażu oraz po ukończeniu pracy przez twórców, a przed dopuszczeniem finalnej wersji do dystrybucji kinowej. Świadczy o tym sprawozdanie fotograficzno-tekstowe pt. *Za kulisami filmu „Król Maciuś I”*, zamieszczone w 1957 roku w jednym z numerów czasopisma „Film”. W sprawozdaniu znajdują się zdjęcia przedstawiające część scenografii oraz pracowników wykonujących dekoracje i kostiumy. Fotografie uzupełniono krótkimi komentarzami⁴. Chodziło o zainteresowanie pedagogów i domowych wychowawców dzieci wersją filmową powieści, zachęcenie ludzi dorosłych, by poszli z podopiecznymi do kin.

Premiera produkcji Jakubowskiej odbyła się 8 kwietnia 1958 roku⁵. Film wzbudził zainteresowanie recenzentów. Recenzje ukazały się głównie w czasopismach filmowych. Jedna z pierwszych została wydrukowana w periodyku „Ekran” kilka miesięcy przed pokazem premierowym. Jej autor, Zdzisław Antoni Ornatowski, obejrzał film na zamkniętej projekcji pod koniec 1957 lub na początku 1958 roku. Trafnie zauważył, że adaptację można polecić widzom w każdym wieku – od dzieci po seniorów. Jednocześnie za bardzo uprościł przesłanie Jakubowskiej i Newerlego, pisząc o swoich wrażeniach jako o „świetnej zabawie” w trakcie oglądania „uroczej bajki”⁶. Zacytowane stereotypowe sformułowania mogły jednak przekonać przeciętnych czytelników „Ekranu” do zabrania dzieci do kin na ten film, na pewno służyły temu liczne czarno-białe zdjęcia ze scenami z ocenianej produkcji, ilustrujące recenzję.

Bezpośrednio przed premierą redakcja dziennika „Ilustrowany Kurier Polski” zamieściła ocenę pióra Leona Bukowieckiego. Publicysta stwierdził, iż ambicją reżyser było stworzenie adaptacji dla nieletnich i dorosłych odbiorców. Pisał: „Wanda Jakubowska chciała powieść Korczaka dla dzieci przerobić na film bajkowo-filozoficzny dla dzieci od 7 do stu lat”⁷. Uważał, że artystce nie udało się osiągnąć celu, bo powstał film bardziej dla dorosłych niż dla dzieci, z uwagi na aluzje filozoficzne autorów scenariusza. Nie sprecyzował jednak, o jakie aluzje chodzi. Film Jakubowskiej i Newerlego zawiera przesłanie ideowe, ale przekazane w prosty, bezpośredni sposób. Można przypuszczać, że widowiskowość

⁴ *Za kulisami filmu „Król Maciuś I”*. Zdj. L. Wdowiński. Tekst J. Peltz. „Film” 1957, nr 15, s. 7.

⁵ *Król Maciuś I...*

⁶ Z.A. Ornatowski: *Wiwat „Król Maciuś Pierwszy”*. „Ekran” 1958, nr 1, s. 7.

⁷ L. Bukowiecki: *„Król Maciuś I”*. „Ilustrowany Kurier Polski” 1958, nr 76, s. 4.

produkcji, przejawiająca się głównie w scenografii, chwalonej przez Bukowieckiego, trafiała do wrażliwości dziecięcych widzów. Autor recenzji nie zrozumiał powagi pacyfistycznego przekazu, zamieszczonego przez twórców w zakończeniu, zarzucał im, że filmowy *Król Maciuś I* jest powierzchowny jako „zręczne nawiązanie do najbardziej szekspirowskiego z tytułów: *Wiele hałasu o nic*”⁸. Bukowieckiemu spodobała się groteskowa gra części dorosłych aktorów. Skrytykował interpretację wówczas jedenastoletniego Juliusza Wyrzykowskiego jako zbyt smutnego i dorosłego w roli króla-dziecka. Najwyraźniej recenzent nie wiedział lub zapomniał, że taki wizerunek tytułowego bohatera był zgodny z intencją autora pierwowzoru literackiego. W podsumowaniu oceny Bukowiecki zachęcał widzów do obejrzenia produkcji, podkreślając, że daje ona „dużo do myślenia”⁹. Promocji filmu dobrze służyła zapowiedź recenzji umieszczona na pierwszej stronie „Ilustrowanego Kuriera Polskiego”, opatrzona czarno-białym zdjęciem z dzieła Jakubowskiej przy samej winiecie numeru (na lewo od niej). W zapowiedzi pisano, że *Król Maciuś I* to „najnowszy film polski”¹⁰.

Znany popularyzator sztuki filmowej Stanisław Janicki zrecenzował filmową wersję książki po premierze. W numerze 15. „Filmu”, datowanym na 13 kwietnia 1958 roku, przekonywał, że najnowszy tytuł Jakubowskiej jest adresowany zarówno do dziecięcych, jak i do dorosłych widzów. Janicki pochwalił kreację aktorską Wyrzykowskiego, a także stronę plastyczną kolorowego filmu. Docenił nowoczesną, częściowo atonalną muzykę Stanisława Skrowaczewskiego. Reklamie adaptacji służyły fotosy kadrów dodane do recenzji¹¹.

Życzliwą recenzję filmu napisał też Krzysztof Lebieź, który podkreślił w czasopiśmie „Ekran”, iż *Król Maciuś I* to „niemałe osiągnięcie reżysera, obsady aktorskiej i wszystkich realizatorów”¹².

Zupełnie inna była recenzja Jerzego Vaulin (Jerzego Wolena). Uznał on efekt pracy Jakubowskiej i Newerlego za – w najlepszym razie – przeciętny. Nie ocenił pozytywnie między innymi gry aktorskiej Wyrzykowskiego. Skrytykował interpretację głównej postaci jako wizerunek antypatycznego dziecka z „zimnymi oczami” i „oschłym głosem”. Użył ostrych sformułowań: „nieudane arcydzieło” oraz „artystyczna klęska utworu”¹³.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ *Dziś czytamy*. „Ilustrowany Kurier Polski” 1958, nr 76, s. 4.

¹¹ Zob. S. Janicki: *Bajka dla dzieci... i dla dorosłych*. „Film” 1958, nr 15, s. 4–5.

¹² K. Lebieź: *Król Maciuś i Rex*. „Ekran” 1958, nr 16, s. 3.

¹³ J. Vaulin: *Nieudane arcydzieło*. „Film” 1958, nr 18, s. 6 (recenzja z nagłówkiem O „Maciusiu” po raz drugi, stanowiącym nawiązanie do wcześniejszej publikacji S. Janickiego, zawierającej pozytywną ocenę filmu).

Film, wbrew krytycznym ocenom grupy recenzentów, podobał się dużej części dziecięcej widowni, szczególnie młodszym dzieciom, w wieku 7-10 lat. Mali widzowie doceniali przede wszystkim sytuacje komiczne. Adaptację oceniała niżej część starszych dzieci – w wieku około 14 lat. Krytyczny był także odbiór filmu przez niektórych dorosłych widzów¹⁴.

Odbiorcy polskiej prasy mogli przeczytać wywiady z reżyser Wandą Jakubowską. W wywiadzie ogłoszonym drukiem w „Filmie” na długo przed premierą, bo w czerwcu 1957 roku, Jakubowska podkreśliła, że adaptacja będzie adresowana nie tylko do dzieci, lecz także do dorosłych, tak jak pierwowzór literacki¹⁵. Bezpośrednio przed pokazem premierowym twórczyni wersji filmowej w rozmowie z Wiesławą Czapieńską i Krzysztofem Kazanem polemizowała z poglądem, jakoby sięgnęła po „tematykę dziecięcą” jako reżyser kobieta¹⁶. Twierdziła, że jej inspiracją do pracy nad scenariuszem i realizacją był problem społecznej użyteczności władzy – „książka Korczaka” jako „opowieść o królu, który chciał być dobry, ale niestety nie wiedział, jak to zrobić”¹⁷.

Króla Maciusia I reklamowano także w omówieniu prasowym filmu zamieszczonym w numerze 7. periodyku „Film” z 1958 roku w rubryce *Idziemy do kina*. Zwrócono uwagę między innymi na aluzje twórców adaptacji do czasów współczesnych widzom¹⁸.

Pomysłową publikacją była recenzja, w której poddano ocenie plakat autorstwa Aleksandra Kobzdeja reklamujący film Jakubowskiej. Tadeusz Kowalski pisał o plakacie z uznaniem w numerze 19. „Filmu” z 1958 roku. Podkreślił oryginalność dzieła grafika, który zainspirował się estetyką dziecięcych prac malarskich. Twórca umieścił po-

¹⁴ Zob. *Posłuchajmy, co mówią o filmie „Król Maciuś I”*. „Film” 1958, nr 17, s. 10 (odpowiedzi wybranych widzów na pytania zadane im przez redakcję filmu *Król Maciuś I* bezpośrednio po premierze); M. Talarczyk-Gubała: *Wanda Jakubowska. Od nowa*. Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2015, s. 117.

¹⁵ Zob. *Filmowe dzieje króla Maciusia*. Rozmawiał W. Giżycki. „Film” 1957, nr 26, s. 8-9, 15-16 (wywiad z W. Jakubowską, bogato ilustrowany zdjęciami z planu i kadrami z filmu *Król Maciuś I*). Znacznie później, po trzydziestu latach, Jakubowska trafnie podkreśliła w wywiadzie dla „Ekranu”, że głównymi odbiorcami jej filmu o królu Maciusiu miały być dzieci. Stwierdziła: „Chciałam zrobić mądry film dla najmłodszych. I taki chyba jest *Król Maciuś I*. Nie dzięki mnie, dzięki Korczakowi”. *Spojrzenie wstecz*. Z W. Jakubowską rozmawia B. Hollender. W: M. Talarczyk-Gubała: *Wanda Jakubowska...*, s. 316.

¹⁶ W. Czapieńska, K. Kazan: *Wanda Jakubowska o pracy kobiety – reżysera filmowego*. „Ekran” 1958, nr 10, s. 2-3 (wywiad opublikowany przed premierą filmu *Król Maciuś I*).

¹⁷ Ibidem, s. 2.

¹⁸ *Idziemy do kina*. „Film” 1958, nr 7, s. 2.

stać głównego bohatera na tle nałożonych na siebie barwnych plam, a z pozornie chaotyczną kompozycją malarską skontrastował proste, komunikatywne napisy¹⁹.

W 2011 roku Jacek Szczerba reklamował na łamach „Gazety Wyborczej” edycję cyfrową filmu Jakubowskiej i Newerlego, wydaną na DVD przez Wydawnictwo Telewizji Kino Polska. Autor recenzji tylko zasygnalizował treść fabuły, nie streszczając jej. W ten sposób zachęcił widzów do samodzielnego poznania filmu. Błędnie określił dużą i ważną rolę Ignacego Gogolewskiego (Król Zły) jako jeden z aktorskich epizodów²⁰. Płytę DVD z adaptacją z 1957 roku nadal można kupić w sklepach internetowych²¹.

Współczesna recepcja internetowa

Warto dodać kilka słów o współczesnej recepcji internetowej produkcji z 1957 roku. Widzowie wspominają adaptację na forum portalu internetowego Filmweb²². Głosy w dyskusji są nieliczne (osiem wypowiedzi internautów, w tym niektóre uzupełnione komentarzami przez innych widzów), można je jednak uznać za reprezentatywne z uwagi na duże różnice między ocenami. Niektórymi widzom film się podobał, gdy oglądali go w dzieciństwie, a inni wspominają produkcję jako słabą. Dyskutanci trafnie zwracają uwagę na rozbieżność między zakończeniami powieści i filmu – filmowy happy end jest sprzeczny z tragicznym finałem powieści Korczaka. Uważają adaptację Jakubowskiej za dziwną z powodu końcowej sceny skutecznego wydmuchiwania wrogów (najeźdźców) przez lud – poddanych Maciusia. Jeden z widzów ocenia

¹⁹ T. Kowalski: *Król Maciuś na plakacie*. „Film” 1958, nr 19, s. 13 (opis i ocena T. Kowalskiego zilustrowane kopią plakatu).

²⁰ J. Szczerba: *DVD polecają: Jakub Socha, Jacek Szczerba*. „Gazeta Wyborcza – Duży Format” 2011, nr 22 (z 9 czerwca 2011 r.), s. 22–23 (recenzja edycji trzech klasycznych polskich filmów dla dzieci – adaptacji literatury na DVD: *Króla Maciusia I Wandy Jakubowskiej z 1957 r.*, *Awantury o Basię Marii Kaniewskiej z 1959 r.* oraz *Szaleństwo panny Ewy Kazimierza Tarnasa z 1984 r.*).

²¹ Zob. np. DVDMax.pl. <https://www.dvdmx.pl/krol-macius-i-dvd,art7579> [dostęp: 31.12.2022]; Allegro. https://allegro.pl/oferta/krol-macius-i-dvd-12252167869?utm_feed=aa34192d-eee2-4419-9a9ade66b9dfae24&utm_term=test&utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=_krk_media_pla_pmax_catch_all&ev_campaign_id=17997416802&gclid=EA1a-IQobChMI-P-Y7L2i_AIVU0eRBR1J_QPPEAQYAyABEgKk8vD_BwE [dostęp: 31.12.2022].

²² *Król Maciuś I* (1957). Forum. Filmweb. <https://www.filmweb.pl/film/Król+Maciuś+I-1957-6881/discussion> [dostęp: 18.10.2022].

film jako lepszy od serialu animowanego z 2002 roku. W październiku 2022 roku ostatni wpis na forum filmu Jakubowskiej na Filmwebie pochodził sprzed trzech lat. W jednym z komentarzy umieszczono link do licznych kolorowych i czarno-białych fotosów z filmu, dostępnych na stronie internetowej Fonoteka (<http://fototeka.fn.org.pl/>). W 2019 roku na portalu Filmweb adaptację powieści Korczaka oceniła wysoko krytyk Klara Cykorz. Dała filmowi dziesięć gwiazdek na dziesięć możliwych. Niższa jest ocena krytyk niezależnej Kai Klimek – sześć gwiazdek²³. Promocji filmu dobrze służą sugestywne barwne fotografie trzech promujących go plakatów, w tym plakatu zaprojektowanego przez Kobzdeja. Na portalu Filmweb nie zabrakło też kopii pierwszych stron okładek dwóch edycji *Króla Maciusia I* – na kasecie wideo i na DVD²⁴.

Na portalu Filmweb internauci oceniają także dwie współczesne adaptacje filmowe powieści Korczaka: polsko-niemiecko-francusko-węgierski telewizyjny serial animowany *Król Maciuś Pierwszy* z 2002 roku (scenariusz Thomas Wittenburg) oraz niemiecko-francusko-polski pełnometrażowy film rysunkowy *Der kleine König Macius (Król Maciuś I)* z 2007 roku (reżyseria Sandor Jesse i Lutz Stützner). Charakterystyczne jest, że w przypadku obu filmów pojawiają się głosy o ich niezgodności z fabułą powieści i niskim poziomie artystycznym²⁵.

Interesujący materiał internetowy to scenariusz zajęć dla uczniów na temat filmu Jakubowskiej *Król Maciuś I*, opracowany w 2013 roku przez nauczycielkę Agnieszkę Czachorowską. Z materiałem można się zapoznać na portalu internetowym Edukacja Filmowa, prowadzonym przez Gabinet Edukacji Filmowej Pałacu Młodzieży im. Juliana Tuwima w Łodzi. Zasadniczą część opisanego w scenariuszu spotkania, względnie szkolnej lekcji rozłożonej na kilka godzin dydaktycznych, stanowi projekcja filmu z 1957 roku. Autorka wybrała jako motto zajęć cytata z kodeksu tzw. sądu koleżeńskiego z Naszego Domu Korczaka: „Jeżeli ktoś zrobił coś złego, najlepiej mu przebaczyć”. Cenne uzupełnienie propozycji metodycznej stanowi tekst wywiadu mailowego z Ludwikiem Haliczem, który zagrał w filmie z 1957 roku rolę Felka jako aktor-dziecko.

²³ *Król Maciuś I*. Filmweb. <https://www.filmweb.pl/film/Król+Maciuś+I-1957-6881> [dostęp: 18.10.2022].

²⁴ *Król Maciuś I*. Plakaty. Filmweb. <https://www.filmweb.pl/film/Król+Maciuś+I-1957-6881/posters> [dostęp: 18.10.2022].

²⁵ Zob. *Król Maciuś I* (2002). Forum. Filmweb. <https://www.filmweb.pl/serial/Król+Maciuś+I-2002-228405/discussion> [dostęp: 26.10.2022] (niewielka dyskusja nt. serialu *Król Maciuś I* z 2002 r., na którą składają się dwie wypowiedzi widzów); *Król Maciuś I* (2007). Forum. Filmweb. <https://www.filmweb.pl/film/Król+Maciuś+I-2007-456538/discussion> [dostęp: 26.10.2022] (dyskusja nt. filmu *Król Maciuś I* z 2007 r. – osiem wypowiedzi widzów).

W dorosłym życiu nie został profesjonalnym aktorem. Czachorowska przeprowadziła wywiad na potrzeby scenariusza²⁶.

Adaptacja powieści *Król Maciuś I* w świetle opracowań filmoznawczych

Warto zwięźle przytoczyć opinie autorów naukowych i popularyzatorskich opracowań filmoznawczych dotyczące filmu Jakubowskiej. Stanisław Ozimek w pracy na temat historii filmu polskiego w okresie 1957–1961 nazwał filmowego *Króla Maciusia I* produkcją „dla dzieci, ale z morałem dla dorosłych”²⁷. Przywołaną opinię trzeba uzupełnić stwierdzeniem, iż Newerly i Jakubowska kierują końcowe przesłanie zarówno do dorosłych, jak i do dziecięcych widzów, a nie tylko do dojrzałych odbiorców. Ozimek zaznaczył, że dzieło Jakubowskiej cieszyło się wielką popularnością. Było jedną z najbardziej kasowych pozycji w repertuarze polskich kin w 1958 roku²⁸. *Króla Maciusia I* wznawiano w kinach także później, w tym jeszcze w latach osiemdziesiątych XX wieku. Szkoły chętnie organizowały zbiorowe wyjścia lub wyjazdy na ten klasyczny film. Produkcję emitowano też w telewizji, zarówno przed 1989 rokiem, jak i później. Część stacji telewizyjnych włącza film do programu także współcześnie²⁹.

Według Andrzeja Kołodyńskiego, autora hasła w książce *Twórcy filmu dziecięcego w Polsce*, film *Król Maciuś I* cechuje się „suchym dydaktyzmem”. Autor twierdzi, że baśniowa sceneria była tylko oprawą sztywnego przekazu. Niestusznie dostrzega w dziele Jakubowskiej i Newerlego wpływy socrealizmu³⁰. Wbrew opinii Kołodyńskiego

²⁶ A. Czachorowska: *O sztuce przyjaźni na podstawie filmu Wandy Jakubowskiej „Król Maciuś I”*. Wywiad z panem Ludwikiem Haliczem, który grał rolę Felka. [Scenariusz lekcji]. EdukacjaFilmowa.pl. <https://edukacjafilmowa.pl/krol-macius-i-1957/> [dostęp: 18.10.2022].

²⁷ S. Ozimek: *Od wojny w dzień powszedni*. W: *Historia filmu polskiego*. T. 4..., s. 173.

²⁸ Ibidem, s. 174.

²⁹ Zob. np. *Król Maciuś I* (1958). Telemagazyn. <https://www.telemagazyn.pl/film/krol-macius-i-1529642/> [dostęp: 8.10.2022] (zapowiedź emisji filmu W. Jakubowskiej *Król Maciuś I* na kanale telewizyjnym Polsat Seriale – na 26 lipca 2020 r., godz. 13.00 – oraz wykaz wcześniejszych dziesięciu emisji tego samego filmu, jakie miały miejsce w latach 2019–2020 na kanałach Polsat Film i Super Polsat).

³⁰ A. Kołodyński: *W poszukiwaniu formuły*. W: *Twórcy filmu dziecięcego w Polsce*. Oprac. red. i autorzy hasel J. Szymański, B. Tyma. Ogólnopolski Ośrodek Sztuki dla Dzieci i Młodzieży, Poznań 1987, s. 7.

twórcy ożywili estetyką filmową przesłanie ideowo-wychowawcze scenariusza, uczynili je bardziej przekonującym.

Joanna Piątek w *Leksykonie polskich filmów fabularnych* skrytykowała stronę plastyczną filmu z 1957 roku. Podkreśliła, że prawie wszystkie sceny nagrano w studio filmowym. Według niej „Umowność teatralnej scenografii i rekwizytów zubożyła baśniową wizję popularnej książki Janusza Korczaka”³¹. Tymczasem teatralność oraz umowność dekoracji filmowych poskutkowały uniwersalizacją przekazu ideowo-wychowawczego twórców.

Autorka monografii o Wandzie Jakubowskiej Monika Talarczyk-Gubała doceniła film *Król Maciuś I* za uwzględnienie kwestii praw dziewcząt. Dostrzegła ten problem w wątku księżniczki Klu-Klu³². Słusznie nazwała adaptację filmową z 1957 roku „superprodukcją”³³. Podkreśliła: „*Król Maciuś I* należy dziś do klasyki polskiego kina dla dzieci i nadal robi wrażenie jako superprodukcja”³⁴. Filmowi nadają taki charakter duża liczba postaci i bogata scenografia, efektowne kostiumy, a także widowiskowe sceny zbiorowe. *Król Maciuś I* był, według Talarczyk-Gubały, jednym z największych sukcesów artystycznych Zespołu Filmowego „Start”. Autorka doceniła reżyserię Jakubowskiej, scenografię Anatola Radzinowicza oraz muzykę Stanisława Skrowaczewskiego. Spodobały jej się także współczesne akcenty, między nimi scena z „bikiniarzami”. Talarczyk-Gubała uznała za bardzo dobrą koordynację ruchów aktorów w scenach zbiorowych, zgraną z muzyką³⁵.

O adaptacji z 1957 roku pisali także Marek Hendrykowski³⁶ i Jerzy Armata³⁷. Drugi filmoznawca przekonywał, że film *Król Maciuś I* był zbyt trudny dla dziecięcej widowni. Uważał, iż produkcja nie wzruszała dzie-

³¹ J. Piątek: *Król Maciuś I*. W: *Leksykon polskich filmów fabularnych*. Red. J. Słodowski. Wydawnictwo Wiedza i Życie S.A., Warszawa 2001, s. 365.

³² Zob. *Filmografia Wandy Jakubowskiej*. W: M. Talarczyk-Gubała: *Wanda Jakubowska...*, s. 329 (opis i zwięzłe omówienie filmu *Król Maciuś I*); M. Talarczyk-Gubała: *Wanda Jakubowska...*, s. 116.

³³ M. Talarczyk-Gubała: *Wanda Jakubowska...*, s. 80.

³⁴ Ibidem, s. 116.

³⁵ Ibidem, s. 105, 258–260.

³⁶ Zob. M. Hendrykowski: *Polski film fabularny dla dzieci i młodzieży*. Ogólnopolski Ośrodek Sztuki dla Dzieci i Młodzieży, Poznań 1994, s. 66 (opis filmu W. Jakubowskiej *Król Maciuś I* – wykaz realizatorów adaptacji i spis wykonawców głównych ról).

³⁷ J. Armata: *Historia. Od wielkiej przygody do teoretycznie możliwej katastrofy*. W: J. Armata, A. Wróblewska: *Polski film dla dzieci i młodzieży*. Fundacja Kino, Warszawa 2014, s. 15.

ci i w związku z tym nie pełniła funkcji wychowawczej. Swoją nadmier-
nie uogólniającą ocenę oparł na przywołanej publikacji Kołodyńskiego.

Przesłanie ideowo-wychowawcze

Film dobrze służy popularyzacji powieści Korczaka pomimo zmia-
ny zakończenia fabuły książki ze smutnego na szczęśliwe. Dzieje się
tak w dużej mierze dzięki temu, że czołówka została wystylizowana
na okładkę i kolejno otwierające się pierwsze strony książkowego wy-
dania powieści *Król Maciuś Pierwszy*. W trzech pierwszych kadrach
umieszczono napisy: „Król Maciuś I”, „według powieści”, „Janusza
Korczaka”. W jednym z kolejnych znalazła się fotografia przedstawia-
jąca Janusza Korczaka jako dziecko, która otwierała pierwszą edycję
powieści z 1923 roku oraz niektóre późniejsze wydania. Następnie,
nadal w czołówce, widzowie mogli przeczytać skrót wstępu autora do
utworu. Po tym wprowadzeniu Jakubowska i Newerly rozpoczynają
akcję filmu napisem – zapowiedzią: „A to tak było...”. Pisarz tak samo
zaczął fabułę powieści³⁸. Wystylizowanie czołówki na pierwsze karty
drukowanej książki miało zachęcać dzieci do czytelnictwa.

Twórcy adaptacji potraktowali swobodnie zakończenie fabuły, ale
starali się w niej popularyzować przesłanie ideowo-wychowawcze po-
wieści, zgodne z intencją oraz poglądami pisarza. Do podstawowych
wartości, na jakie zwrócili uwagę Korczak oraz Jakubowska i Newerly,
należy prawo dziecka do szczęśliwego dzieciństwa. Tytułowy Maciuś,
jako sierota oraz dziecko zmuszone do sprawowania władzy królew-
skiej, nie może korzystać z praw swojego wieku. Smutny przytuła się
do konia na bieżniach albo tuli zabawkę słonika. Bardzo sugestywna
jest scena, w której chłopiec podgląda przez płot rezydencji bawiące się
dzieci. Chce się bawić i biegać tak jak one. Zależy mu na kontaktach
z rówieśnikami, na przyjaźni z nimi. Dlatego zaprzyjaźnia się z pod-
danym – gazeciarem Felkiem. Bardzo ważna jest scena, w której Ma-
ciusz jako król każe rozdawać zabawki wszystkim dzieciom ze swojego
państwa. W ten sposób w filmie pokazano konieczność zrozumienia
potrzeb dzieci przez dorosłych, głównie opiekunów i wychowawców.

³⁸ Zob. *Król Maciuś Pierwszy cały film 1958*. Reż. W. Jakubowska. 89'23".
YouTube, CINEMA. <https://www.youtube.com/watch?v=MbXdgpi3TZc> [do-
stęp: 19.10.2022]; J. Korczak: *Król Maciuś Pierwszy*. W: Idem: *Dzieła*. T. 8: *Król
Maciuś Pierwszy. Król Maciuś na wyspie bezludnej*. Oficyna Wydawnicza Latona,
Warszawa 1992, s. 7, 9, 87 (na s. 87 kopia dziecięcego portretu fotograficznego
Korczaka z pierwszego wydania powieści); M. Ciesielska, R. Waksmund: *Przy-
pisy*. W: J. Korczak: *Dzieła*. T. 8..., s. 446.

Jednocześnie poddano krytyce zachowania populistyczne w stosunku do wychowanków.

Korczak i Newerly jako pedagodzy nie mogli nie kłaść nacisku na konieczność sprawowania nadzoru wychowawczego nad dziećmi i młodzieżą. Dostrzec to można w scenie sejmu dziecięcego, w której dzieci jako posłowie zachowywały się roszczeniowo. Między dziecięcymi posłami doszło nawet do bójki. Filmowy sejm dziecięcy to nawiązanie do metod pedagogicznych Janusza Korczaka, który w swoim domu dziecka - Naszym Domu - wprowadził elementy samorządu dziecięcego³⁹. Oczywiście sprawował przy tym pieczę nad dziećmi wchodzącymi w skład samorządu i ukierunkowywał ich decyzje.

Inna, istotna kwestia związana z relacjami między dorosłymi i dziećmi, podjęta w adaptacji, to konieczność wzajemnego zrozumienia, empatii między obiema grupami. W ramach tego wzajemnego zrozumienia oraz szacunku dzieci dla dorosłych mieści się uznanie ról oraz obowiązków opiekunów i podopiecznych. Wyraźnie to widać w bardzo groteskowych scenach, w których na mocy królewskiego rozkazu dzieci przejmują zadania dorosłych, a dorośli muszą chodzić do szkoły. Poza tym jest to przekaz o potrzebie odpowiedniego nadzoru wychowawczego ze strony dorosłych nad dziećmi, o potrzebie autorytetu, szczególnie autorytetu wychowawczego. Podobną wymowę ma komiczna scena zbiorowa, w której premier i ministrowie państwa rządzonego przez króla Maciusia zachowują się w infantylny sposób, między innymi jeden z nich zjeżdża po poręczy z klatki schodowej, a inny skacze na skakance. W wielkim filmowym monologu - mowie do dzieci całego świata - Maciuś deklaruje, że chce, żeby dzieci musiały słuchać dorosłych, być im posłuszne.

W jednej ze scen filmu do króla Maciusia I przychodzą reprezentanci młodzieży i proszą go, by dbał także o ich interesy, a nie tylko o potrzeby dzieci. W ten sposób twórcy przypominają o konieczności zrozumienia specyficznych potrzeb młodzieży, osób w okresie dojrzewania. Wystylizowanie postaci młodych ludzi na tzw. bikiniarzy, które spodobało się Talarczyk-Gubale⁴⁰, to stronniczy akcent propagandowy, niesłusznie wprowadzony przez Jakubowską. W ten sposób reżyser pokazała młodych ludzi jako negatywne postacie - „łobuzów”.

³⁹ Więcej o samorządzie dziecięcym w systemie wychowawczym Korczaka - zob. np. P. Ziółkowski: *Samorząd uczniowski - idee, uwarunkowania i doświadczenia*. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz 2014, s. 20-35. Pobrano z: https://kpbk.ukw.edu.pl/Content/92679/Samorząd_Uczniowski-idee_uwarunkowania_i_doswiadczenia.pdf [20.10.2022].

⁴⁰ M. Talarczyk-Gubała: *Wanda Jakubowska...*, s. 259-260.

Ogromnie ważną część światopoglądu Korczaka i Newerlego stanowiły idee pacyfistyczne i antyrasistowskie. Ideologia pacyfistyczna, antywojenna jest główną wartością w powieści *Król Maciuś Pierwszy* i jej adaptacji filmowej, obok przekazu o prawie dziecka do szczęśliwego dzieciństwa. Główny, ponadczasowy problem w fabule stanowi wojna – najazd wrogów na państwo Maciusia. Jako władca deklaruje on, że chce bronić narodu przed agresorami. Po zwycięstwie w pierwszej wojnie obronnej Maciuś jako pacyfista i idealista daje wolność trzem władcom, którzy najechali na jego państwo – królom Złemu, Staremu i Smutnemu. Rezygnuje przy tym z kontrybucji i reparacji. Ukazanie naiwnych decyzji króla zwycięzcy to aluzja do faktu, że idee pacyfistyczne mają szansę na realizację tylko wtedy, gdy są wsparte siłą polityczną i ekonomiczną oraz efektywną współpracą międzynarodową. W końcowej części filmu znalazła się scena ponownego ataku wojsk trzech królów na państwo Maciusia I. Bardzo sugestywne są sceny wojny obronnej, w której żołnierze noszą maski przeciwgazowe. Bohaterowie na czele z Maciusiem tracą przytomność, pokonani tajną bronią Króla Złego, co jest aluzją do broni gazowej. Zgodnie z baśniową konwencją szczęśliwie odzyskują życie i zdrowie. Niebagatelne znaczenie w końcowej mowie obronnej głównego bohatera, sądanego przez zwycięskich najeźdźców, ma wyrażenie pragnienia, by na świecie nie było wojny, żeby wszystkie dzieci na ziemi żyły w przyjaźni.

Przesłanie antyrasistowskie zawierają słowa małego króla o potrzebie kontaktów między dziećmi „białymi”, „czarnymi” i „żółtymi”, wypowiedane przez Maciusia w chwili, gdy organizuje on sejm dzieci. W trakcie obrad sejmu, w których bohater uczestniczy jako obserwator, u jego boku siedzi czarnoskóra dziewczynka. Ta sama postać bierze czynny udział w finałowym zwycięstwie nad królami najeźdźcami.

Korczak oraz Newerly i Jakubowska propagują obok pacyfizmu i wartości antyrasistowskich poglądy demokratyczne. Widać to chociażby w scenach, w których Maciuś ucieka z Felkiem na front, by walczyć jako żołnierz w obronie ojczyzny. Za bardzo demokratyczną trzeba uznać propozycję przyjaźni złożoną przez Maciusia jego rówieśnikowi – gazeciarszowi Felkowi. Potem król czyni go swoim adiutantem i powierza mu funkcję ministra dzieci. W powieści Korczaka demokratyzm jest jeszcze bardziej wyeksponowany. Na kartach drugiego tomu powieści – *Króla Maciusia na wyspie bezludnej* – Maciuś pracuje jako pastuszek, a później jest robotnikiem w fabryce. Pod koniec fabuły umiera wskutek wypadku, do jakiego dochodzi przy fabrycznej maszynie⁴¹.

⁴¹ Zob. J. Korczak: *Król Maciuś na wyspie bezludnej*. W: Idem: *Dzieła*. T. 8..., s. 396–401, 414–424.

W *Królu Maciusiu I* jako filmie o tematyce politycznej wielką rolę mediów w zarządzaniu państwem ukazano na przykładzie dziennikarza „Gazety Prawdziwej” (w tej roli Mieczysław Stoor). Jednocześnie uwydatniono tendencyjność i populizm mediów.

Jakubowska i Newerly popularyzują idee pacyfistyczne i zarazem wartości patriotyczne w szczęśliwym zakończeniu adaptacji filmowej. Ma ono charakter ideowej groteski. Naród ratuje Maciusia, którego królowie Zły, Stary i Smutny skazują na zesłanie na bezludną wyspę. Poddani, namówieni przez Doktora granego przez Jana Koechera, skutecznie bronią Maciusia oraz niepodległości ojczyzny, tupiąc wspólnie nogami, a następnie zbiorowo mocno wzdychając i dmuchając w stronę najeźdźców. W efekcie trzej królowie uciekają wraz ze swoimi żołnierzami, zmieceni podmuchem. Maciuś i lud triumfują w przedostatniej scenie filmu. Sposób, w jaki Maciuś wraz z poddanymi zwyciężają nad wrogami, jest odbierany jako „dziwny” przez część internautów dyskutujących nad adaptacją Jakubowskiej na portalu Filmweb⁴².

Dużą rolę w filmie, szczególnie w jego zakończeniu, odgrywa postać Doktora. Została dodana do fabuły przez twórców adaptacji. Doktor symbolizuje autora pierwowzoru powieściowego – Janusza Korczaka, jest inspiratorem szczęśliwego końca akcji. Waga tej postaci została uwydatniona w ostatniej scenie filmu, w której Doktor, z wyrazem dobroci i serdeczności na twarzy, z życzliwym uśmiechem, zamyka przed kamerą podwójne drzwi. Kadry te są już po scenie radości Maciusia oraz ludu ze zwycięstwa. Następnie na zamkniętych drzwiach pojawia się napis: „Koniec”. Twórcy przekonują w ten sposób widzów, że przesłanie ideowo-wychowawcze filmu jest tożsame z poglądami doktora Janusza Korczaka, starają się upamiętnić jego postać. Zupełnie inne jest zakończenie dwóch powieści Korczaka. Pod koniec *Króla Maciusia Pierwszego* zwycięzcy prowadzą małego władcę na egzekucję. W ostatniej chwili król zwycięzca zmienia karę z rozstrzelania na zesłanie na bezludną wyspę⁴³. Drugi tom – *Król Maciuś na wyspie bezludnej* – kończy się tragiczną śmiercią Maciusia w wyniku wypadku w fabryce. Pisarz zamyka powieść opisem grobu głównego bohatera⁴⁴. Zakończenie filmu – mimo iż nie odpowiada książkowemu – jest zgodne z ideami, którymi kierował się Korczak. Jakubowska i Newerly formułują ponadczasowy przekaz na temat prawa dzieci do beztrójki, do szczęśliwego dzieciństwa i optymizmu, do dzieciństwa bez nacjonalizmu, rasizmu i wojny. Propagują przy tym, podobnie jak Korczak, idee pacyfistyczne, antynacjonalistyczne i antyrasistowskie jako wartości potrzebne

⁴² Zob. *Król Maciuś I* (1957). Forum...

⁴³ J. Korczak: *Król Maciuś Pierwszy...*, s. 248–249.

⁴⁴ J. Korczak: *Król Maciuś na wyspie bezludnej...*, s. 421–424.

ludziom niezależnie od narodowości i wieku – dzieciom, młodzieży oraz dorosłym. Twórcy kierowali się takimi właśnie ideami – są one odzwierciedlone w nadaniu finałowi wersji filmowej baśniowego charakteru, odmiennego od realistycznego zakończenia powieści.

Środki artystycznego wyrazu jako sposób przekazu przesłania

Jakubowska, wspólnie z innymi realizatorami produkcji oraz we współpracy z wykonawcami filmowych ról, tworzy przesłanie ideowo-wychowawcze za pomocą środków artystycznego wyrazu.

W filmie znaczącą rolę odgrywa smutna groteska, dostrzegalna szczególnie na początku fabuły, na przykład gdy Maciuś płacze po śmierci ojca. Doktor napomina chłopca: „Królowie nie płaczą. Wasza królewska moc, dwór czeka”. To samo odnosi się między innymi do scen, w których król Maciuś I siedzi mały na wielkim tronie i podpisuje przynieszone przez ministrów dokumenty, a także do lekcji udzielanych władcy przez nauczycieli. Poza tym Maciuś jest karmiony przez dwór prawie jak małe dziecko.

W grze aktorskiej jedenastoletniego Juliusza Wyrzykowskiego zasługuje na uznanie wyrazista mimika. Widać to choćby w scenach, gdy bohater jest zmęczony podpisywaniem ogromnej ilości pism albo ze wstrętem pije tran. Wypowiadając niektóre kwestie, umiejętnie nadaje głosowi majestatyczny lub łaskawy ton. Co ważne, zachowuje przy tym dziecięcy sposób mówienia. Dziesięcioletni Ludwik Halicz gra Felka na ogół w sposób bezpretensjonalny i z dużą energią. Jego aktorstwo jest jednak czasem za bardzo jednowymiarowe. Dziecięcy aktor przerysowuje postawę poddańczą wobec króla Maciusia. To samo dotyczy próżności i pychy Felka, który jako minister dzieci każe się tytułować baronem. Udana rola to Doktor, kreowany przez dorosłego zawodowego aktora Jana Koechera. Artysta, grając postać-symbol – Janusza Korczaka, dobrze ukazuje głębszą naturę nadwornego lekarza króla Maciusia – zrozumienie Doktora dla małego króla i dobroć kryjące się pod powierzchowną dworskością oraz oficjalnością. Koecher odkrywa prawdziwy charakter Doktora stopniowo, wraz z rozwojem fabuły filmu. Doktor jest opiekuńczy w stosunku do Maciusia, tak jak Korczak był opiekuńczy wobec wychowanków swojego domu dziecka. Jako znakomita trzeba ocenić kreację aktorską Ignacego Gogolewskiego – odtwórcy roli Króla Złego. Wybitny aktor, w 1957 roku dwudziesto-sześćioletni, celowo zdecydował się na dużą ekspresję i zastosowanie wielu różnorodnych środków wyrazu, aby lepiej trafić do świadomości, wyobraźni i wrażliwości dziecięcych widzów z pacyfistycznym prze-

słaniem filmu. W tym celu nieco przerysował swoją postać, na przykład obdarzył ją demonicznym śmiechem. Nie przeszarżował jednak. Elementy groteski w wizerunku Króla Złego dobrze służyły ośmieszeniu negatywnej postaci, zniechęceniu dzieci do niej. Gogolewskiemu pomogła w trafieniu do świadomości widzów perfekcyjna dykcja.

Do filmu *Król Maciuś I* wprowadzono elementy gry pantomimicznej, która uzupełniała kwestie mówione. Przykładami mogą być ukłony dworzan na dworze tytułowego bohatera czy smutek na twarzach grupy dworzan na wiadomość o śmierci króla-ojca. Sceny z ludożercami są żywe dzięki zbiorowym egzotycznym tańcom. Wanda Jakubowska, realizując film, wykazała się zrozumieniem dla faktu, że aktorstwo musi być uzupełniane wyrazistą mową ciała, zwłaszcza gra aktorska adresowana do dziecięcej widowni.

W scenografii Anatola Radzinowicza za dobry pomysł należy uznać elementy uwspółcześnienia. W studyjnych dekoracjach stolicy państwa Maciusia widać atrapę budynku z napisem „Telewizja”. W innej scenie w pokoju Maciusia w rezydencji królewskiej widz dostrzega telewizor. Akcenty współczesne, przerywanie baśniowej iluzji skutkują podkreśleniem uniwersalności, ponadczasowości przekazu ideowo-wychowawczego powieści Korczaka i jej adaptacji filmowej. Bardzo wyrazistym, sugestywnym i zarazem umownym elementem scenografii jest kopulasta klatka, w której Maciuś zamyka ministrów po podjęciu decyzji o ich czasowym uwięzieniu.

W pełni baśniowe są prawie wszystkie kostiumy, zwłaszcza długi płaszcz i wielka korona króla-dziecka, ubiory żołnierzy, dworzan, dworskiej służby i ludożerców – barwne i plastyczne, tak jak w filmowych i teatralnych baśniach dla dzieci czy na ilustracjach książkowych. Dzięki kostiumom dziecięcy widz nie zapomina, że obcuje z baśnią, pomimo nowoczesnych elementów widocznych w dekoracjach. Kostiumy zaprojektował Bolesław Kamykowski. Autorem doskonałych zdjęć do filmu jest Stanisław Wohl⁴⁵.

Na docenienie zasługuje oprawa muzyczna Stanisława Skrowaczewskiego do adaptacji, grana przez orkiestrę. Jest to żywa muzyka klasyczna. Wzbudza u widza niepokój od czołówki i pierwszych scen filmu. Dzieci, słuchając oprawy dźwiękowej, poznają estetykę muzyczną bliską dziełom z okresu dwudziestolecia międzywojennego i czasu krótko po drugiej wojnie światowej, charakterystyczną na przykład dla twórczości kompozytorów Sergiusza Prokofiewa, Dymitra Szostakowicza czy Aleksandra Tansmana. Element niepokoju w partyturze i wykonaniu, osiągnięty przez wprowadzenie wysokich i zarazem ostrych oraz lekko dysonansowych dźwięków, zmusza odbiorców do

⁴⁵ *Król Maciuś I* [Film Polski.pl]...

myślenia. Tym samym skłania do refleksji nad fabułą i przesłaniem. Muzyczna atmosfera niepokoju jest dobrym uzupełnieniem ukazania idei pacyfistycznych oraz antyrasistowskich z uwagi na stałe, mniejsze lub większe, zagrożenie dla społecznego i politycznego funkcjonowania tych wartości, ich praktycznej realizacji. Odnosi się to między innymi do sceny z zakończenia filmu, w której poddani Maciusia wypędzają najeźdźców tupaniem, wzdychaniem i dmuchaniem. Lekko awangardowa oprawa muzyczna podkreśla umowność opisanego sytuacji. Muzyka Skrowaczewskiego ma w niewielkim stopniu charakter atonalny. Nawet jej nowoczesne fragmenty są przystępne dla słuchacza. Bardzo dobrym pomysłem jest oddanie takimi dźwiękami militarnych odgłosów wojny, z zasady „atonalnej” – dezintegrującej i burzącej życie na objętych nią obszarach.

W filmie nie brak też tradycyjnych motywów muzycznych. Oprawa dźwiękowa uroczystych scen zbiorowych na dworze króla Maciusia I została wystylizowana przez kompozytora na reprezentacyjną orkiestrową muzykę dawną. Przywołała na myśl tradycję muzyczną XVII i XVIII wieku. Różnorodność konwencji muzycznych zastosowanych przez Skrowaczewskiego urozmaiciła narrację filmową.

Podsumowanie

Król Maciuś I Jakubowskiej i Newerlego należy do kanonu polskiej sztuki filmowej. Jednocześnie jest to dzieło stale aktualne z uwagi na uniwersalność przesłania ideowego i wychowawczego. Takie wartości jak pacyfizm czy tolerancja zawsze mogą być zagrożone. Dlatego trzeba o nich często przypominać w przekazach edukacyjnych, w tym artystycznych.

Część widzów dobrze ocenia adaptację z 1957 roku, uważa ją za lepszą od serialu animowanego i filmu rysunkowego, które powstały na początku XXI wieku. Wersja filmowa powieści, przygotowana przez reżysera razem ze współautorem scenariusza, nie starzeje się dzięki ożywieniu konwencji baśniowej groteską i współczesnymi akcentami. Elementy uwspółcześnienia przekazu z lat dwudziestych XX wieku, wprowadzone przez twórców filmu w latach pięćdziesiątych, nasuwają dzisiejszym widzom refleksję, że opowieść Korczaka jest aktualna także dziś, na początku XXI stulecia.

Adaptacja sprzed sześćdziesięciu pięciu lat jest dostępna na płycie DVD, szkoda jednak, że nie została dotąd udostępniona w serwisach streamingowych. Niedobrze też, że nie ma jej na portalu filmowym Adapter, gdzie trafiają filmy uzupełnione audiodeskrypcją i tłumacze-

niem na język migowy⁴⁶. *Król Maciuś I* z 1957 roku może być współcześnie z powodzeniem wykorzystywany w edukacji, prezentowany w ramach dydaktyki szkolnej⁴⁷. Zasluguje także na przywoływanie w pracy edukacyjnej prowadzonej przez instytucje kultury – domy kultury i biblioteki publiczne. Warto, żeby filmem interesowały się również pozaszkolne placówki oświatowe prowadzące działalność kulturalną – młodzieżowe domy kultury. Klasyczny i zarazem ponadczasowy film powinien być reklamowany z uwagi na przydatność w rodzinnych kontaktach z kulturą. Chodzi o sytuacje polecenia przez opiekunów dzieciom do obejrzenia dzieła, które oni sami poznali w dzieciństwie. Dorośli mogą z powodzeniem oglądać *Króla Maciusia I* Jakubowskiej wspólnie z wychowankami, ponieważ jest to film rodzinny, dla dzieci i dorosłych.

Bibliografia

- Armata J.: *Historia. Od wielkiej przygody do teoretycznie możliwej katastrofy*. W: J. Armata, A. Wróblewska: *Polski film dla dzieci i młodzieży*. Fundacja Kino, Warszawa 2014, s. 11–38.
- Bukowiecki L.: „*Król Maciuś I*”. „*Ilustrowany Kurier Polski*” 1958, nr 76, s. 4.
- Czachorowska A.: *O sztuce przyjaźni na podstawie filmu Wandy Jakubowskiej „Król Maciuś I”*. Wywiad z panem Ludwikiem Haliczem, który grał rolę Felka. [Scenariusz lekcji]. EdukacjaFilmowa.pl. <https://edukacja-filmowa.pl/krol-macius-i-1957/> [dostęp: 18.10.2022].
- Czapińska W., Kazan K.: *Wanda Jakubowska o pracy kobiety – reżysera filmowego*. „*Ekran*” 1958, nr 10, s. 2–3.
- Dziś czytamy*. „*Ilustrowany Kurier Polski*” 1958, nr 76, s. 4.
- Falkowska W.: *Kalendarz życia, działalności i twórczości Janusza Korczaka*. Nasza Księgarnia, Warszawa 1989.
- Filmowe dzieje króla Maciusia*. Rozmawiał W. Giżycki. „*Film*” 1957, nr 26, s. 8–9, 15–16.
- Hendrykowski M.: *Polski film fabularny dla dzieci i młodzieży*. Ogólnopolski Ośrodek Sztuki dla Dzieci i Młodzieży, Poznań 1994.
- Idziemy do kina*. „*Film*” 1958, nr 7, s. 2.
- Janicki S.: *Bajka dla dzieci... i dla dorosłych*. „*Film*” 1958, nr 15, s. 4–5.

⁴⁶ Zob. [Wyniki wyszukiwania filmu *Król Maciuś I*]. Adapter. <https://adapter.pl/?s=Król+Maciuś> [dostęp: 20.10.2022].

⁴⁷ Zob. przywołana już propozycja nauczycielki Agnieszki Czachorowskiej, dostępna na portalu Edukacja Filmowa – A. Czachorowska: *O sztuce przyjaźni...*

- Kołodziej A.: *W poszukiwaniu formuły*. W: *Twórcy filmu dziecięcego w Polsce*. Oprac. red. i autorzy haseł J. Szymański, B. Tyma. Ogólnopolski Ośrodek Sztuki dla Dzieci i Młodzieży, Poznań 1987, s. 7-15.
- Korczak J.: *Król Maciuś na wyspie bezludnej*. W: *Idem: Dzieła*. T. 8: *Król Maciuś Pierwszy*. *Król Maciuś na wyspie bezludnej*. Oficyna Wydawnicza Latona, Warszawa 1992, s. 251-424.
- Korczak J.: *Król Maciuś Pierwszy*. W: *Idem: Dzieła*. T. 8: *Król Maciuś Pierwszy*. *Król Maciuś na wyspie bezludnej*. Oficyna Wydawnicza Latona, Warszawa 1992, s. 7-249.
- Kowalski T.: *Król Maciuś na plakacie*. „Film” 1958, nr 19, s. 13.
- Król Maciuś I*. Film Polski.pl – Internetowa Baza Filmu Polskiego. <https://filmpolski.pl/fp/index.php?film=122369> [dostęp: 14.10.2022].
- Król Maciuś I*. Filmweb. <https://www.filmweb.pl/film/Król+Maciuś+I-1957-6881> [dostęp: 18.10.2022].
- Król Maciuś I*. Plakaty. Filmweb. <https://www.filmweb.pl/film/Król+Maciuś+I-1957-6881/posters> [dostęp: 18.10.2022]
- Król Maciuś I* (1957). Forum. Filmweb. <https://www.filmweb.pl/film/Król+Maciuś+I-1957-6881/discussion> [dostęp: 18.10.2022].
- Król Maciuś I* (1958). Telemagazyn. <https://www.telemagazyn.pl/film/krol-macius-i-1529642/> [dostęp: 8.10.2022].
- Król Maciuś I* (2002). Forum. Filmweb. <https://www.filmweb.pl/serialKról+Maciuś+I-2002-228405/discussion> [dostęp: 26.10.2022].
- Król Maciuś I* (2007). Forum. Filmweb. <https://www.filmweb.pl/film/Król+Maciuś+I-2007-456538/discussion> [dostęp: 26.10.2022].
- Król Maciuś Pierwszy cały film 1958*. Reż. W. Jakubowska. 89’23”. YouTube, CINEMA. <https://www.youtube.com/watch?v=MbXdgp3TZc> [dostęp: 19.10.2022].
- Lebieź K.: *Król Maciuś i Rex*. „Ekran” 1958, nr 16, s. 3.
- Olczak-Ronikier J.: *Korczak. Próba biografii*. Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2011.
- Opoczyńska H.: *Filmografia*. W: *Historia filmu polskiego*. T. 4: 1957-1961. Red. J. Toeplitz. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1980, s. 423-466.
- Ornatowski Z.A.: *Wiwat „Król Maciuś Pierwszy”*. „Ekran” 1958, nr 1, s. 7.
- Ozimek S.: *Od wojny w dzień powszedni*. W: *Historia filmu polskiego*. T. 4: 1957-1961. Red. J. Toeplitz. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1980, s. 129-198.
- Piątek J.: *Król Maciuś I*. W: *Leksykon polskich filmów fabularnych*. Red. J. Słodowski. Wydawnictwo Wiedza i Życie S.A., Warszawa 2001, s. 364-365.
- Polakowska A.: *Korczak Janusz 1878 (1879?)–1942*. W: *Dawni pisarze polscy od początków piśmiennictwa do Młodej Polski*. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny. Red. W. Albrecht-Szymanowska, R. Loth, J. Macie-

- jewski. T. 2: *I-Me*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2001, s. 193–197.
- Posłuchajmy, co mówią o filmie „Król Maciuś I”*. „Film” 1958, nr 17, s. 10.
- Spojrzenie wstecz*. Z W. Jakubowską rozmawia B. Hollender. W: M. Talarczyk-Gubała: *Wanda Jakubowska. Od nowa*. Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2015, s. 311–318.
- Szczerba J.: *DVD polecają: Jakub Socha, Jacek Szczerba*. „Gazeta Wyborcza – Duży Format” 2011, nr 22 (z 9 czerwca 2011 r.), s. 22–23.
- Talarczyk-Gubała M.: *Wanda Jakubowska. Od nowa*. Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2015.
- Vaulin J.: *Nieudane arcydzieło*. „Film” 1958, nr 18, s. 6.
- [Wyniki wyszukiwania filmu *Król Maciuś I*]. Adapter. <https://adapter.pl/?s=Król+Maciuś> [dostęp: 20.10.2022].
- Za kulisami filmu „Król Maciuś I”*. Zdj. L. Wdowiński. Tekst J. Peltz. „Film” 1957, nr 15, s. 7.
- Ziółkowski P.: *Samorząd uczniowski – idee, uwarunkowania i doświadczenia*. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz 2014. Pobrano z: https://kpbk.ukw.edu.pl/Content/92679/Samorzad_Uczniowski-idee_uwarunkowania_i_doswiadczenia.pdf [20.10.2022].